

Dogovaranje Versailleskog sporazuma

Kurmaić, Luka

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:285655>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2020-12-02**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Preddiplomski studij engleskog jezika i povijesti

Luka Kurmaić

Dogovaranje Versailleskog sporazuma

Završni rad

Nastavnik: doc.dr.sc. Slađana Josipović Batorek

Osijek, 2015.

1. Sažetak

Završetkom Prvog svjetskog rata nastupilo je olakšanje, a kod sila pobjednica i oduševljenje, no također i velika neizvjesnost i iščekivanje. Političke su se okolnosti radikalno promijenile, nastajale su nove države i to je činjenično stanje trebalo biti i službeno potvrđeno. Na Pariškoj se konferenciji utvrđivao novi poredak s ciljem trajne stabilizacije Europe. Danas je jasno da je taj pokušaj spektakularno podbacio, a kasniji su analitičari veliki dio krivnje pripisali Versailleskom sporazumu. Radi se o kompliciranom sporazumu koji je istovremeno trebao i zadovoljiti Nijemce i ispuniti ciljeve velikih sila. Pri dogovaranju sporazuma sukobljavali su se i interesi članica Antante (Francuske, Velike Britanije i Sjedinjenih Američkih Država) i karakteri njihovih pregovarača (Thomas Woodrow Wilson, Georges Clemenceau i David Lloyd George). Pariška je konferencija bila dug proces pun tenzija i diplomatskih smicalica iza kojih su se skrivali nacionalni interesi. Kompromisna rješenja koja su nastajala kao oblik rješavanja takvih međusavezničkih sukoba oblikovala su kartu međuratne Europe, a naročito zapadne granice novonastale njemačke republike. Borba manjih nacija na istoku – Poljaka i Litvanaca, utjecala je na odluke donesene u Parizu. Ti faktori su tako zajednički djelovali i oblikovali konačnu formu sporazuma, koji je za dobro ili zlo definirao kartu Europe i poslijeratnu atmosferu, te zajedno s ekonomskom krizom uzrokovao teške posljedice koje su nastupile dva desetljeća kasnije.

Ključne riječi: Versailleski sporazum, diplomacija, mir, Njemačka, Antanta

2. Uvod

Cilj ovog rada jest analiziranje procesa donošenja Versailleskog sporazuma sve do njegove konačne verzije. Mnoge odredbe sporazuma i njegov konačan oblik rezultat su diplomatskih dogovora, ali i sukoba koji su se odvijali mjesecima, čak i godinama. Osim sukoba manjih sila na istoku (u kontekstu Versailleskog sporazuma su najvažnije novonastale države ~~su~~ Poljska i Litva) naglasak je i na diplomatskim sukobima interesa velikih sila, dakle sukob francuskih, britanskih i američkih političkih i ekonomskih interesa. Prvo su analizirani interesi svake od velikih sila te kako su oni utjecali na konačan sporazum. Ukratko je opisan način funkcioniranja konferencije i dogovaranja oko odredbi sporazuma, a zatim i tijekom pregovora. Rasprave oko njemačkog pitanja su analizirane po tematici dogovora – najprije nove njemačke granice i diskusija vezana uz njih, a zatim i pitanje reparacija. Pritom su dotaknute i manje debatirane odredbe sporazuma poput pitanja njemačke mornarice i brojnosti njemačke kopnene vojske. Naposljetku su navedene konačne odredbe Versailleskog sporazuma te njegove izravne posljedice u dva desetljeća koja su mu slijedila.

[nedostaje sadržaj!](#)

3. Pariška konferencija

3.1. Pariška konferencija

Nakon završetka Prvog svjetskog rata, valjalo je istovremeno uspostaviti trajni mir i ostvariti interese velikih sila te njihovih saveznika. Međunarodni poredak potpuno je razrušen u ratu, pa je valjalo stvoriti novi, utemeljen na zdravijim temeljima. Očekivanja naroda diljem svijeta bila su golema. Svaka je država i svaki narod imao vlastite interese, pa je trebalo doslovce odlučiti o sudbini cijeloga svijeta.

Mjesto održavanja tih globalnih pregovora bio je Pariz. U razdoblju nekoliko mjeseci, diplomati i političari iz svih krajeva svijeta okupili su se tamo kako bi se sklopio zajednički dogovor. Već na samom početku nije bilo jasno kako bi konferencija trebala izgledati. Četiri europske velike sile pobjednice (Velika Britanija, Francuska, SAD i Italija) imale su, uz glavnu konferenciju, i vlastite međusobne dogovore. Kako su prilike napredovale, ovi privatni dogovori velikih sila koji su trebali biti „privremene prirode“ toliko su dobili na važnosti da su zasjenili službenu konferenciju.

Kabinetski dogovori doneseni na konferenciji ipak nisu uvijek imali podlogu u stvarnosti. Unatoč završetku sukoba s Njemačkom i Austro-Ugarskom, i dalje je postojalo niz manjih sukoba koji su se i dalje odvijali na tlu Europe i Bliskog istoka. Kolaps Ruskog i Osmanskog Carstva otvorio je prostor nacionalnim težnjama i sukobima, a narodi koji su težili formiranju vlastitih država nisu pretjerano marili za dogovore donesene na konferenciji. Stoga, osim one diplomatske, pariške aktivnosti – aktivnosti diplomatskih dogovora i prekrajanja granica, postojala je i aktivnost brojnih malih istočnih naroda koji su svojom borbom pobijali donesene pariške ugovore i

mijenjale situaciju. Te će dvije aktivnosti u jednakoj mjeri oblikovati konačnu međuratne granice.¹

3.2. Američki ciljevi

Američke su ambicije na Pariškoj konferenciji zapravo uvelike jednostavno odražavale osobna uvjerenja tadašnjeg predsjednika Thomasa Woodrowa Wilsona. Radilo se o čovjeku snažnih moralnih uvjerenja, uvjerenog da je dobiveni rat bio pobjeda demokracije i napretka nad monarhizmom i militarizmom. Mišljenja drugih o njemu bila su podijeljena. Neki su u njegovom idealizmu vidjeli borbu za napredak i poboljšanje prilika, dok su drugi smatrali da se radi o tvrdoglavom, nepopustljivom i arogantnom čovjeku koji ne može ni zamisliti da je u krivu. Wilson se predstavljao kao čovjek masa, demokratski izabran od strane naroda za boljitak istog naroda, a cijeli je pregovarački period ostao čvrsto uvjeren da je čitavi europski puk na njegovoj strani, te da vlade velikih europskih sila ne odražavaju volju svojih naroda. Europski su diplomati pak smatrali da je američki pogled na Europljane podcjenjivački, te da vlastiti moralni kodeks i razmišljanja nastoji nasilno prišiti i europskim vladama. Wilsona su smatrali svojevrsnim misionarom, državnikom koji svojim propovijedima nastoji „preobratiti“ europske nazadnjake.

Prema Wilsonovoj zamisli, uloga Sjedinjenih Američkih Država na mirovnoj konferenciji trebala je biti sudačka, uloga neutralnog posrednika koji se brine o tome da konačan dogovor bude „pravedan i darežljiv“. U tu svrhu je neumorno promicao ideal „samoodređenja“, nedefiniranog pojma koji je naposljetku bio vrlo raznovrsno shvaćen. Neke generalne ideje izražene Wilsonovim pojmom su autonoman razvoj, pravo izbora i sudjelovanja u vladi svoje države, prava i slobode svakog naroda, te miran svijet ispunjen državama koje zanima samo vlastito blagostanje i razvoj. Iako nedefiniran, ovaj je pojam izrazito jako odjeknuo kod mnogih malih naroda koji su u Wilsonu pronašli zaštitnika svojih ambicija, prava i sloboda.²

¹ Macmillan, Margaret, *Paris 1919: Six Months That Changed the World*, Random House, New York 2002. str. 45. – 51.

² M. Macmillan, *Paris 1919: Six Months That Changed the World*, str.55.–62.

Wilsonov pomoćnik Lansing je ovako analizirao princip samoodređenja:

„Kada predsjednik govori o „samoodređenju“, što točno ima na umu? Misli li na geografski teritorij ili zajednicu ljudi? (...) Doći će do nade u nešto što ne može nikako biti ostvareno. Bojim se da će to koštati čovječanstvo tisuće života. U konačnici će zasigurno biti odbačeno kao san idealista, nesvjesnog opasnosti sve dok nije postalo nemoguće zaustaviti one koji su odlučili provesti načelo u djelo.“³

Commented [K1]: ne treba stavljati i navodnike i kurziv, odlučite se za jedno. osim toga, broj bilješke ne ide u kurziv!

Načelo samoodređenja bilo je otežano i velikom etničkom raznolikošću u srednjoj i istočnoj Europi. Značajne etničke manjine značile su da je bilo nemoguće povući objektivno pravednu granicu. Na nekim područjima stanovništvo nije imalo izraženu etničku svijest i nacionalna pitanja činila su im se sasvim nevažnima. Sve je to otežavalo situaciju.⁴ Sam Wilson je kasnije priznao Kongresu:

Commented [K2]: !

„Kada sam izustio te riječi [o samoodređenju], učinio sam to a da nisam bio ni svjestan postojanja nekih nacija, a koje nam sada šalju zahtjeve svakim novim danom.“⁵

Commented [K3]: !

Površno je reći da su Wilsonove ideje bile uzrok jačanja nacionalizma i nacionalističkih stremljenja nakon Prvog svjetskog rata. No, sasvim je sigurno da je javno isticanje samoodređenja i priznavanje etničkog načela pri uspostavljanju novih država potaklo nacionaliste, kao i da je učinilo da se borba za slobodu mnogim narodima činila mogućom i sasvim realno ostvarivom.⁶

No to uopće nije bila Wilsonova namjera. Wilson je prije svega drugog želio uspostavu novog načina diplomacije i funkcioniranja politike uopće. Odrješito je ustvrdio da je stari princip održavanja ravnoteže zauvijek diskreditiran Prvim svjetskim ratom. U svojim glasovitim Četrnaest točaka (1918. godine) zalagao se za potpuno ukidanje tajnih dogovora i saveza te teritorijalnih obećanja. Po Wilsonu, najgora bi pogreška bila kazniti gubitnike – ne treba uvesti reparacije niti nepravedno se osvećivati i otkidati teritorij. Treba nastupiti opća demilitarizacija i slobodna trgovina morima. Međusobna ekonomska ovisnost država jedna o drugoj trebala je otežati

³ M. Macmillan, *Paris 1919: Six Months That Changed the World*, str.63.

⁴ Isto, str. 62- – 64.

⁵ Isto, str. 64.

⁶ Andelman, David A., *A Shattered Peace: Versailles 1919 and the Price We Pay Today*, Wiley and Sons, Hoboken 2008., str. 150- – 151.

potencijalni novi rat. Ovi ciljevi su se i dakako uklapali u američke ekonomske i političke interese.⁷

Wilsonovih Četrnaest točaka iznenada su postale od presudne važnosti kada su njemački pregovarači ustvrdili kako će se predati samo ukoliko mirovni sporazum bude utemeljen na wilsonijanskim načelima i Četrnaest točaka. Ovo je frustriralo Veliku Britaniju, a naročito Francusku, jer su se neke odredbe u točkama sukobljavale s njihovim vitalnim državnim interesima. Britanci nikako nisu mogli prihvatiti zabranu pomorskih blokada, jer su blokade bile upravo presudan faktor u njihovim pobjedama, pa tako i u netom proteklom ratu. Francuska je pak željela sankcije Njemačkoj, uključujući barem demilitarizaciju Porajnja te velike reparacije. Tako je već početak mirovne konferencije obećavao žučne rasprave.⁸

Wilsonovi početni dogovori s Georgesom Clemenceauom i Davidom Lloydom Georgeom bili su primarno usmjereni na dobivanje podrške za Ligu naroda. Wilsonu je Liga bila prioritet, no Clemenceau i Lloyd George smatrali su ju manje važnom od njemačkog pitanja. Wilson je pak bio uvjeren kako je nepotrebno dogovarati sve detalje mirovnog sporazuma jer će se o njima kasnije pobrinuti Liga naroda. Wilsonovo povjerenje u Ligu izuzetno je živciralo Clemenceaua, koji ju je smatrao lijepom, ali naivnom i nereálnom idejom. Nije imao dobro mišljenje ni o Četrnaest točaka. „*Sam Svevišnji se zadovoljio s deset zapovijedi. Wilson nam je skromno zadao četrnaest... četrnaest zapovijedi najispravnije moguće teorije!*“ Upravo će taj sukob biti konstantan motiv tijekom pregovora, jer je Wilson nastojao provesti svoje stavove u djelo na konferenciji. Trenje između njegovih stavova i realpolitičkih stavova Francuske i Velike Britanije te kompromisi koji će uslijediti kao posljedica oblikovat će konačni sporazum.⁹

3.3. Francuski ciljevi

Francuze su na pregovorima predstavljali premijer Georges Clemenceau te njegov stručni tim pomagača; među njima se tijekom konferencije naročito po važnosti istaknuo general Ferdinand Foch. Postojale su i nesuglasice u pregovaračkom timu – Clemenceauovi su pomagači smatrali

⁷ M. Macmillan, *Paris 1919: Six Months That Changed the World*, str. 64 – 70.

⁸ M. Macmillan, *Paris 1919: Six Months That Changed the World*, Random House, str. 65 – 72.

⁹ Isto, str. 85.

kako ih on nepošteno ignorira i provodi stvari isključivo sam, prema svojim osobnim procjenama i stavovima.

Francuski je utjecaj već na samom početku bio presudan u raspravi oko odabira lokacije za mirovnu konferenciju. Wilson i Lloyd George su htjeli odabrati neutralan grad (spominjala se Ženeva), no Clemenceau se vrlo energično i emotivno zalagao za Pariz. To je i ostvario. Jasno je zašto je Clemenceau smatrao da će to pogodovati francuskim ciljevima. Za razliku od Ženeve, gdje bi atmosfera bila mirna i neutralna, u Parizu je neprestano bilo burno. Građani Pariza, francuski narod, zahtijevali su kažnjavanje Njemačke i ostvarenje francuskih zahtjeva. Na taj je način, kao i putem medija, vršen konstantan pritisak na pregovarače ostalih zemalja.

Francuski su ciljevi na konferenciji bili oštro kažnjavanje Njemačke i ograničavanje njene moći. Valjalo je eliminirati ono što je Njemačku učinilo superiornom silom – njenu ekonomsku snagu i moćnu vojsku. Djelomično su na ciljeve utjecale i traume koje su Francuzi iskusili. Za razliku od Amerikanaca i Britanaca, Francuzima je rat došao na njihov teritorij. Iskusili su ga svi, i vojnici i civili, a kao dokaz ostale su ruševine, granatirana polja i razoreni gradovi. Kada su Francuzi pozvali Wilsona na obilazak mjesta borbe, on je ljutito odbio, smatrajući kako ga žele odvratiti od trezvenog, poštenog mira i nagovoriti ga da što oštrije kazni Njemačku. Francuzi nikada nisu oprostili ovo odbijanje Wilsonu. Kroz sve sporazume, Francuzi su bili frustrirani popustljivošću Britanaca i Amerikanaca te njihovim neshvaćanjem velike opasnosti koja je prijetila Francuskoj u slučaju njemačkog oporavka.¹⁰ Istovremeno su shvaćali da je Antanta neophodna u bilo kojem potencijalnom novom sukobu s Njemačkom. Clemenceau je ustvrdio da će savez s Velikom Britanijom i SAD-om očuvati pod svaku cijenu te da će napraviti sve ustupke koji su neophodni da savez opstane.¹¹

Konačan je francuski cilj stoga bilo postići što veće ograničenje njemačke moći, osigurati sigurnost Francuske, te održati savez sa svojim saveznicima.¹²

3.4. Britanski ciljevi

¹⁰ Boyce, Robert, *French Foreign and Defence Policy, 1918-1940: The Decline and Fall of a Great Power*, Routledge, London 1998., str. 16.

¹¹ Watson, David R., *Georges Clemenceau: A Political Biography*, Eyre Meuthen, London 1974., str. 330–331.

¹² M. Macmillan, *Paris 1919: Six Months That Changed the World*, str.78–87.

Britansku su delegaciju predvodili premijer David Lloyd George te ministar vanjskih poslova Arthur Balfour. Premijer Lloyd George je bio oštrouman, no nije imao dobro poznavanje geografije, pa se po tom pitanju oslanjao na ministre i njihova objašnjenja.

Britanski su ciljevi bili i usko povezani s kolonijama, kako dobivanjem bivših njemačkih kolonija, tako i zastupanjem interesa dominiona poput Kanade, Australije i Južne Afrike. Bivše njemačke kolonije u Africi većim su dijelom otišle upravo Velikoj Britaniji i njenom dominionu, Južnoj Africi. Preduvjet bilo kakvom mirovnom ugovoru s britanske strane bilo je osiguranje pomorske dominacije Velike Britanije. Stoga je u sporazumu s Njemačkom Britanija odlučila da ju ne želi oslabiti na kopnu, ali da je potrebno eliminirati njemačku mornaricu kao relevantan vojni faktor. Po pitanju granica nastojali su održati ravnotežu sila, tako da se željelo spriječiti eventualno preveliko širenje Francuske na Porajnje, a željelo se i održati Njemačku relativno snažnom i stabilnom kako bi bila potencijalna brana protiv Rusije i boljševizma.¹³

U borbi za ostvarivanje svojih interesa Britanci su se priklanjali i Amerikancima i Francuzima, ovisno o tematici i prilikama. Po pitanju Njemačke britanske su ambicije i interesi uglavnom bili bliži američkim, no postojala je svojevrsna zabrinutost oko Wilsonovih prioriteta i ideala. Lloyd George nikako nije namjeravao prepustiti odlučivanje o kritičnim britanskim strateškim interesima Wilsonu, pa njegovom idealizmu suprotstavljao pragmatične, često jednostrane odluke koje bi potom nastojao silom progurati.¹⁴

3.5. Rad konferencije

Najvažniji pregovarači na konferenciji bili su Thomas Woodrow Wilson, David Lloyd George, Georges Clemenceau i Vittorio Orlando. U poslovima koji su se ticali Azije sudjelovala su i dva japanska izaslanika. Ti su ljudi uskoro oformili takozvanu Veliku četvorku, skup pregovarača, koji je, kako se ispostavilo, na kraju donio sve važnije odluke. Ostale su države i njihovi pregovarači sudjelovali u plenarnoj sjednici koja bi se održavala krajem tjedna. Dotad bi Velika četvorka privatno raspravljala o svim važnim pitanjima koja su tražila odgovor. Na početku konferencije francuska je diplomacija iznijela listu pitanja kojima se valja pozabaviti:

¹³ M. Macmillan, *Paris 1919: Six Months That Changed the World*, Random House, str. 88. – 101.

¹⁴ Walworth, Arthur, *Wilson and His Peacemakers: American Diplomacy at the Paris Peace Conference*, 1919, W. W. Norton, London 1986., str. 9. – 13.

Commented [K4]: u većini teksta niste uvlačili početak ulomka, pa uskladite I to – najbolje bi bilo svaki početak ulomka uvući tabom!

pitanje Njemačke, Poljske i Rusije, pitanje država nastalih raspadom Austro-Ugarske, pitanje Bliskog i Dalekog istoka, raspodjela bivših njemačkih kolonija, židovsko pitanje, zaštita etničkih i religijskih manjina, slobodna međunarodna navigacija rijeka, pitanje ratnih zločina, te uspostava Lige naroda. Sudbina Njemačke je stoga bila samo jedna od mnogih debata koje su bile vođene na konferenciji, iako bez sumnje najvažnija i s najdalekosežnijim posljedicama.

Važno je i ne precijeniti moć velikih sila pri sklapanju dogovora. Primjerice, u trenutku održavanja pregovora, bez ikakve značajnije podrške saveznika, već je došlo do uspostave nove poljske države, prve Čehoslovačke, formiranja ujedinjene države južnih Slavena, a i bivši ruski teritoriji (Finska, Estonija, Latvija i Litva) pripremali su se na isti korak. Sve i da se htjelo spriječiti nastanak tih država, to nije bilo moguće provesti u djelo, pa je Lloyd George ustvrdio kako je cilj bio isključivo „spriječiti ih kada pretjeraju u svojoj borbi za samoodređenje“. Na pregovore su povremeno dakle utjecali događaji nad kojima sile pobjednice nisu imale utjecaja, a uzrokovale su promjene planova i kompromisna rješenja. U kontekstu Versaillskog sporazuma je tu ključna obnova Poljske te okupacija Memela od strane Litve.¹⁵

4. Njemačko pitanje

4.1. Dogovaranje odredbi ugovora

Najvažnije pitanje koje je trebalo biti riješeno bilo je kakav mirovni ugovor valja sklopiti s Njemačkom. Prilikom pregovora postalo je jasno da su Velika Britanija i SAD sličnih, umjerenih stajališta, dok je Francuska zahtijevala oštar stav i osiguranje da ju Njemačka više nikada neće ugroziti. Ipak, neki su zahtjevi Francuske bili prihvatljivi i ostalim dvjema silama. Svi su se slagali da pokrajine Alsace i Lorraine moraju biti francuske, a da će se pritom ignorirati princip samoodređenja. Reparacije će sigurno biti nametnute Njemačkoj, a neslaganja su isključivo bila oko iznosa istih. Postojalo je i općenito mišljenje da Njemačku, pa čak i Nijemce kao narod valja kazniti. Čak je i Wilson, najpopustljivije nastrojen prema Nijemcima, ustvrdio da Nijemci trebaju biti „prezreni i izbjegavani poput gubavaca generacijama“ te da „većina njih (tj. Nijemaca) ne

¹⁵ A. Walworth, *Wilson and His Peacemakers: American Diplomacy at the Paris Peace Conference*, str. 105. – 114.

znaju što su ostale nacije osjećale i iskusile, niti kakav ih ostrakizam čeka“. Postojali su neki razlozi za ovakav stav. Još je bila svježja uspomena na njemački napad na neutralnu Belgiju te ratne zločine počinjene tamo. Nisu dobro zapamćena ostala i dva njemačka mirovna ugovora s Rumunjskom i Rusijom. Te dvije pobijedene zemlje morale su platiti veliku cijenu Njemačkoj. Rumunjska je efektivno postala njemački satelit, a Rusija je Mirom u Brest-Litovsku morala predati golemo prostranstva u Bjelorusiji, Ukrajini, Poljskoj i Baltiku.

Dakle, postojao je okvirni dogovor o općim crtama mirovnog ugovora – kažnjavanje, reparacije i sprječavanje ponovnog jačanja Njemačke. No detalji su bili nejasni. Kolike bi trebale biti reparacije i što bi trebale uključivati, koliko Njemačka uopće može platiti? Treba li suditi caru Wilhelmu i generalima? Kakva treba biti njemačka poslijeratna vojska i kolika joj treba biti veličina? Koliko teritorija treba biti oduzeto Njemačkoj? Naposljetku, možda i najvažnija dilema – sudi li se carskoj Njemačkoj, Njemačkoj koja je izgubila rat, ili novonastaloj demokratskoj Njemačkoj? Bilo je jasno da će sve ove odluke imati dalekosežne posljedice, pa je pregovaranje teklo sporo i s puno frustracija. Valjalo je uzeti u obzir i prijetnju s istoka. Ruski boljševici su otvoreno pozivali na svjetsku revoluciju, a vodili su i oštre borbe sa susjedima, pripremajući se u konačnici „izvesti“ revoluciju na zapad kontinenta. Slaba Njemačka, smatrali su neki državnici, znači i potencijalan prodor Rusije do granica zapadne Europe. Ta su se različita mišljenja sukobljavala i utjecala na konačan izgled sporazuma.¹⁶

4.1. Francusko-njemačka granica

Francuski stav je bio jasan. Njemačka, sa svojom demografskom i industrijskom prednošću nad Francuskom, mora biti značajno oslabljena. General Foch je tražio konfisciranje njemačke ratne opreme, okupaciju Porajnja, uništavanje njemačkih utvrda na francuskoj granici, te trajno ograničavanje njemačke vojske na sto tisuća vojnika. Ovakav radikalni stav nisu odobravali ni Wilson ni Lloyd George, pa je Foch morao konstantno mijenjati svoje prijedloge i popuštati u svojim radikalnim zahtjevima. Brojka od sto tisuća vojnika je doduše prihvaćena, ali je dopušteno da vojnici služe više od jedne godine. Foch se bojao da će ti stalni vojnici u budućnosti formirati jezgru nove njemačke vojske.

¹⁶ M. Macmillan, *Paris 1919: Six Months That Changed the World*, Random House, str.209. – 214.

Osim vojnih restrikcija, Foch je želio i oduzeti Njemačkoj što više teritorija. Osim Alsacea i Lorrainea, Francuska je htjela trajno odvojiti Porajnje od Njemačke. Presudni su bili rudnici ugljena, vrlo važni i Njemačkoj i Francuskoj. Ukoliko se ti rudnici ne mogu predati Francuskoj, smatrao je Koch, onda se barem moraju oduzeti Njemačkoj. Time bi se omjer snaga između Njemačke i Francuske okrenuo na francusku stranu. Francuska je na kraju formirala jasno rješenje – predložila je stvaranje neovisnog, neutralnog Porajnja čije bi granice garantirale sile pobjednice. Prijedlog je očigledno bio inspiriran Belgijom, a prema Kochu bi se tako riješilo i vojnu opasnost koja je prijetila Francuskoj. „Bodež“ uperen prema sjeveroistoku i istoku Francuske bio bi maknut.¹⁷ Istovremeno bi se zaštitilo i Nizozemsku, Belgiju i Luksemburg. Nema nijedne druge zadovoljavajuće granice, inzistirao je Koch, no nije našao razumijevanje niti kod Wilsona niti kod Lloyd Georgea. Wilson je inzistirao da će problem eventualnog ponovnog naoružavanja Njemačke riješiti Liga naroda.

Oštri francuski zahtjevi i uvjeti, kao i korekcije ostalih njemačkih granica zabrinjavale su Lloyd Georgea, koji je upozoravao kolege na nužnost umjerenog mirovnog sporazuma. U tu je svrhu tražio što manje oduzimanje njemačkog teritorija te uključenje Njemačke u Ligu naroda. Njemački bi narod, prema Lloyd Georgeu, osjećao da je mir pošten, a Njemačka bi bila rehabilitirana. Francuska je reakcija bila očekivano oštra. Prijedlog Lloyd Georgea zapravo je imao u vidu britanske ciljeve. Naglašavalo se oduzimanje njemačkih kolonija i sakaćenje njemačke mornarice. Od francuskih je zahtjeva u njegovom planu opstala tek demilitarizacija Porajnja te reparacije. Odbačene su ikakve teritorijalne kompenzacije te trajno slabljenje njemačke vojske. S francuskog gledanja stvari nije dan nikakav čvrsti dokaz da Njemačka neće biti u stanju ponovno napasti. „Vi ste zaštićeni morem,“ rekao je Clemenceau Wilsonu i Lloyd Georgeu, „mi trebamo ekvivalent te sigurnosti na kopnu“. Inzistirao je na francuskoj aneksiji male ali bogate industrijske regije Saar te stvaranju neutralne države Porajnje. Iskristalizirao se sukob – Francuska i njen agresivni stav protiv popustljivijih Sjedinjenih Američkih Država i Velike Britanije.¹⁸

Francuski je pregovarački tip pretrpio veliki udarac atentatom na premijera Clemenceaua. Iako je on preživio te već sljedeći dan bio na nogama, njegovi su kolege kasnije tvrdile da nikad nije bio isti. Zdravstveno stanje francuskog premijera se konstantno pogoršavalo, pa je nastojao ubrzati

¹⁷ R. Boyce, *French Foreign and Defence Policy, 1918-1940: The Decline and Fall of a Great Power*, str. 167.

¹⁸ M. Macmillan, *Paris 1919: Six Months That Changed the World*, Random House, str. 218.- 228.

pregovore. Na kraju je dogovoreno da će biti isplaćene reparacije (nije istaknut iznos) te da Francuska ima pravo na privremenu vojnu okupaciju tri važna mosta u Porajnju. Postignut je vojni savez s Velikom Britanijom i SAD-om u slučaju da Francuska bude napadnuta od strane Njemačke, a pokrajina Saar bit će pod mandatom Lige naroda te će nakon petnaest godina imati plebiscit o državnopravnom položaju. Time su svi bili zadovoljni – Lloyd George i Wilson su izbjegli aneksiju ili trajnu okupaciju njemačkog Porajnja, a Clemenceau je smatrao da je izvukao od svojih nevoljnih kolega što se izvući moglo.¹⁹ Kada je izvijestio parlament o postignutom dogovoru i tražio njihov pristanak, dočekao je bijesnu reakciju protivnika, pa čak i generala Focha, koji ga je nazvao kriminalcem. Foch je i proročanski ustvrdio da se „ne radi o mirovnom sporazumu već o primirju na dvadeset godina“. Unatoč velikom protivljenju, parlament je odobrio sporazum, a Clemenceau je ustvrdio:

„Ovaj sporazum, sa svim svojim člancima i dodatcima, vrijedit će onoliko koliko ćete vi vrijediti, bit će ono što vi od njega napravite. Ovo što ćete dakle izglasati danas nije čak ni početak, već početak početka. Ideje koje sadrži će rasti i uroditi plodom. Osvojili ste moć kojom možete prisiliti Njemačku da ih prihvati.“²⁰

No, kako se kasnije Francuska uvjerila, provođenje sporazuma je bilo teško i nepraktično, a njeni saveznici često ju nisu podržavali. Nedostatak američke ratifikacije mirovnog sporazuma omogućio je i Britaniji odustanak od podržavanja Francuske. Tako su Francuzi vrlo brzo došli u nezavidan položaj, gdje nisu posjedovali ni Porajnje ni anglo-američke garancije. Ova nesigurnost izazvat će strah od njemačke obnove i militarizacije, a nepovjerenje i razočaranje Britancima i Amerikancima značit će zaoštavanje francuske politike i političku radikalizaciju u međuratnom razdoblju.²¹

4.2. Reparacije

Najtegobniji dogovori na konferenciji bili su vezani uz pitanje reparacija. Od samog početka nije bilo sasvim jasno što bi one sve trebale obuhvaćati i kakav je njihov karakter. Dugoročno su reparacije, ovisno o tome što su trebale predstavljati, mogle značiti da njemački narod mora

¹⁹ A. Walworth, *Wilson and His Peacemakers: American Diplomacy at the Paris Peace Conference, 1919*, str. 203.

²⁰ M. Macmillan, *Paris 1919: Six Months That Changed the World*, Random House, str. 203.

²¹ Temperley, Harold W., *A History of the Peace Conference of Paris*, Hodder & Stoughton, London 1920., str. 552.

prihvatiti stav Antante da je Njemačka moralno odgovorna za rat. Kontroverze i tenzije su nastajale i oko iznosa reparacija te vremena njihovog otplaćivanja.

Reparacije su bile ključne ne samo za Francusku, već i za Veliku Britaniju. Francuske su se ambicije fokusirale na pokrivanje proračuna i obnovu zemlje – metoda dobivanja novca bila je manje važna, pa su se nametale dvije opcije, američka ulaganja i novac ili njemačke reparacije. Stoga su Francuzi generalno bili voljni raditi kompromis po pitanju reparacija.

Za razliku od Francuske, najteži pregovarači i zagovaratelji najvećih reparacija u ovom su slučaju bili Britanci, pa se stvorila svojevrsna francusko-američka koalicija po pitanju reparacija.

Konačni je dogovor većinom zadovoljavao Clemenceaua i njegov kabinet (no ne i francuski narod), kao i Amerikance, dok su Britanci morali prihvatiti kompromisan iznos.²²

Proces dogovaranja je bio tegoban jer je trebalo pomoći obnoviti europsku privredu, no valjalo je paziti da njemačka privreda ne propadne pod teretom reparacija. Ako bi reparacije pak bile premale, Njemačka bi se brzo uspjela oporaviti i ponovno postati prijetnja. Dakle, valjalo je naći pravi omjer. Do kraja konferencije točan iznos nije bio utvrđen, nego je na kraju dogovoreno osnivanje komisije koja bi donijela konačnu odluku.

Iako je danas utvrđeno da reparacije nisu bile toliko enormne koliko su Nijemci tvrdili u međuratnom razdoblju, ipak su one nedvojbeno ostale glavna kritika Versailleskog sporazuma. Glavni razlog tome je činjenica da je nova, demokratska Njemačka počela sa strahovitim utegom oko vrata, što je olakšalo i uspjeh kasnijih radikalnih elemenata. S te strane, reparacije su se pokazale kratkovidnima i razornima po krhki, netom uspostavljeni europski mir. No političke okolnosti možda nisu ni ostavljale drugog izbora. Javno je mišljenje i u Francuskoj i u Velikoj Britaniji čvrsto podupiralo veliki iznos reparacija. Slogani poput „Natjerajte Nijemce da plate“ i „Neka Njemačka plati prva“ bili su svakodnevni prizor na ulicama Londona i Pariza. I Clemenceau i Lloyd George bojali su se da će njihove vlade biti ekspresno zbačene s vlasti ukoliko prihvate premali iznos. Francuska i američka delegacija nastojale su odrediti specifičnu, točno određenu cifru reparacija, no tome se protivila Britanija. Lloyd George, zagovarajući istovremeno i britanske financijske interese i svoju ideju „poštenog mira“, nastojao je zamijeniti teritorijalne ustupke Njemačke financijskim. Britanci su tako postali najtvrdi pregovarači, te

²² Trachtenberg, Marc, “Reparation at the Paris Peace Conference”, *The Journal of Modern History*, Chicago 1979. str. 26-27.

inzistirali na što većoj odšteti, zbog čega nije došlo do dogovora oko tog pitanja tijekom pariške konferencije. Naposljetku je zbog vijesti o njemačkom nezadovoljstvu i unutarnjih prilika i Clemenceau zaključio da određivanje točnog iznosa reparacija valja odgoditi za razdoblje poslije potpisa sporazuma.²³ Tako je i bilo, a komisija je u poslijeratnom razdoblju konačno zaključila konačan iznos reparacija na 6,5 milijuna funti, što je bila puno manja cifra nego što je dotad očekivano.²⁴

4.3. Njemačko-poljska granica

Vrlo važna karika u Versailleskom sporazumu bilo je pitanje novonastale poljske države. Poljsko zauzimanje njemačkih teritorija bilo je neizbježno, no postavljalo se pitanje koliko joj teritorija treba pripasti te kakva industrija i resursi su joj potrebni. Važan je bio i faktor SSSR-a na istoku. Baš poput Njemačke, i Poljska je trebala biti brana, država koja štiti kapitalistički zapad od nasilnog napada boljševika.

Početna točka pregovora bila je trinaesta Wilsonova točka. U njoj je američki predsjednik ustvrdio kako Poljskoj treba dati izlaz na more te „sav teritorij neupitno poljskog karaktera“. Nije iznenađujuće da je ovakav termin uzrokovao različita shvaćanja i vizije oko dileme kakav je točno teritorij „neupitno poljskog karaktera“.²⁵

Centralna figura novonastale poljske je general Józef Klemens Piłsudski. Već je na početku rata točno procijenio kako će samo poraz i Njemačke i Rusije rezultirati slobodnom Poljskom. U razdoblju od 1918. do 1920. godine Poljska se borila u čak šest ratova, a postajala su i unutarnja neslaganja između Piłsudskog i njegovog rivala Romana Dmowskog. Dmowski se kod Antante zalagao za obnovljenu Poljsku u granicama prije podjela 18. stoljeća, dok je Piłsudski bio umjereniji. Shvaćao je da je u konačnici sve ovisilo o saveznicima:

²³ M. Trachtenberg, „Reparation at the Paris Peace Conference“, *The Journal of Modern History* str. 37. – 39.

²⁴ M. Macmillan, *Paris 1919: Six Months That Changed the World*, Random House, str. 232. – 245.

²⁵ Isto, str. 259. – 262.

„Sve što možemo dobiti na zapadu ovisi o Antanti i koliko zaželi pritisnuti Njemačku. Ovdje [na istoku] postoje određena vrata koja se otvaraju i zatvaraju, te sve ovisi o tome tko će ih otvoriti i koliko široko.“²⁶

A ti su saveznici na mirovnim dogovorima oformili posebnu „poljsku komisiju“ koja je bila zadužena povući pravednu granicu. Njeno je izvješće poslužilo kao osnovni nacrt dogovora oko granice. Originalni zaključak komisije o njemačkoj istočnoj granici odredio je pet glavnih točaka: da će područje Memel pripasti saveznicima (točnije, Litvi), da će plebiscit biti održan u području Allensteina (današnji Olsztyn), da će oko grada Pozńana granica uglavnom slijediti etnografsku sliku, da će Danzig (današnji Gdańsk) i okolica pripasti Poljskoj, te da će područja u Gornjoj Šleskoj naseljena Poljacima pripasti Poljskoj.

Oko prve tri odredbe nije bilo spora, te su svi pregovarači bili suglasni da trebaju biti izvršene. Plebisciti izvršeni u regijama Marienwerder i Allenstein bili su pod velikim utjecajem poljsko-sovjetskog rata, pa je dio Poljaka glasovalo za Njemačku u strahu od sovjetske aneksije, a dio ih je bojkotirao plebiscite jer ih je izvršavala njemačka vlast. Stoga nije iznenađujuće da je rezultat jasno dodijelio ova područja Njemačkoj.

Mnogo je više sporova i kontroverze bilo oko pitanja grada Danziga i Gornje Šleske. U debati oko Danziga sukobila su se dva načela, etnografsko i ekonomsko. Pitanje je bilo treba li poštovati nacionalno opredjeljenje većine stanovništva (čime bi grad ostao njemački ili nezavisan) ili poljske ekonomske interese. Novonastala Poljska bila je država s nešto manje od trideset milijuna stanovnika, a prirodno je bila oslonjena na grad Danzig i njegovu luku. Ta je luka bila nasušno potrebna za potencijalnu poljsku industrijalizaciju i globalnu prisutnost.

Pa ipak, poljskom se argumentu ispriječio Lloyd George. Ionako zabrinut oduzimanjem teritorija Njemačkoj, smatrao je kako će oduzimanje Danziga onemogućiti ikakvu mogućnost pomirenja Njemačke i Poljske, da će zauvijek zatrovati njihove odnose. Njegovim upornim zalaganjem, odluka o aneksiji Danziga Poljskoj je promijenjena, a Danzig je postao slobodni grad čiju nezavisnost garantira Liga naroda. U gradu su prevladavali Nijemci i nacionalističke stranke. Tijekom cijelog međuratnog razdoblja tenzije između slobodnog grada i Poljske su bile

²⁶ Isto, str. 263.

neprestane, pa je zbog bojkota u Danzigu već 1920. poljska glavna luka postala dotada nevažna Gdynia.²⁷

Drugi je problem bilo područje Gornje Šleske, vrlo bogate pokrajine čiji su rudnici bili od presudne važnosti za mladu poljsku državu. Njemačke su se vlasti pobunile na mogućnost poljske aneksije, te su ustvrdili kako Njemačka neće moći platiti reparacije ukoliko im rudnici budu oduzeti. Lloyd George je i tu zatražio plebiscit. On je i održan, uz vojnu zaštitu jednog odreda britanske vojske, a glasovati su mogli svi stanovnici područja, uključujući one koji su živjeli u njemu u prošlosti. Plebiscit se na kraju ispostavio u potpunosti beskorisnim, jer kontroverza nije jenjavala, a rezultati nisu bili sasvim jednostrani. Konačna je odluka pripala Belgiji, Kini, Španjolskoj i Brazilu (članicama Lige naroda), koje su povukle liniju koja je podijelila Gornju Šlesku tako da je 70% teritorija pripalo Njemačkoj, no velika većina važne industrije Poljskoj.²⁸ Ovakvo rješenje nije zadovoljilo ni Njemačku ni Poljsku. Britanska politika udovoljavanja Njemačkoj ispostavila se potpuno promašenom, jer su Nijemci i dalje u potpunosti odbijali prihvatiti istočnu granicu. Njihovo će ogorčenje istom biti jedna od glavnih zamjerki Versaillskog sporazuma, te nominalan razlog početka Drugog svjetskog rata.²⁹

4.4. Odredba o krivnji

Pogubno po sporazum bila je i odredba o moralnoj odgovornosti Njemačke za izbijanje rata. Naime, u kontroverznom članku 231, ističe se da je njemačko ponašanje netom prije rata „učinilo sigurnim“ njegovo izbijanje. Nijemci su se žestoko opirali ovoj odredbi, jer, osim što ju nisu smatrali poštenom i moralnom, također su se i bojali korištenja te odredbe u svrhu prisiljavanja Njemačke na ispunjenje drugih, značajnijih odredbi – reparacija, smanjenja vojske, okupacije teritorija. Pomoću moralne obveze, smatralo se, ponizilo bi se Njemačku i otvorilo vrata daljnjim ustupcima.

Ta odredba je imala više simbolično nego praktično značenje, i svakako se u praksi ispostavila beznačajnom u pregovorima. Puno je važnije bilo značenje odredbe u njemačkoj unutarnjoj politici. Protivljenje ovoj odredbi postalo je svojevrsan način izražavanja otpora i inata, a

²⁷ Harold W. Temperley, *A History of the Peace Conference of Paris*, str. 246–256.

²⁸ H.W. Temperley, *A History of the Peace Conference of Paris*, str. 257–264.

²⁹ M. Macmillan, *Paris 1919: Six Months That Changed the World*, Random House, str. 264–280.

poslužilo nacionalističkoj struji u Njemačkoj te radikaliziranju međuratne atmosfere u državi. Na taj način, ova naizgled nevažna i sporedna odredba imala je neočekivano dugotrajne i važne posljedice.³⁰

4.5. Donošenje konačnog sporazuma

Nakon konačnog dogovora saveznika i donošenja konačne verzije sporazuma, njemačka je delegacija došla u Pariz. Javno je mišljenje u Njemačkoj u međuvremenu bilo da valja imati povjerenja u Wilsonov koncept nove diplomacije i poštenu mir. Očekivale su se nerealne pogodbe – da će svi krajevi većinski nastanjeni Nijemcima ostati njemačkim, da će rudnici ostati pod potpunom kontrolom Njemačke, te da će reparacije biti sasvim umjerene naravi.

Stoga, kada je njemačkoj vlasti poslan konačni tekst sporazuma, nastala je debata u političkim krugovima treba li ga uopće prihvatiti. Kazne su bile preoštre, smatrali su njemački pregovarači i političari toga doba, među kojima su se isticali Brockdorff-Rantzau, predsjednik Friedrich Ebert i kancelar Phillip Scheidemann. „Uvjeti mira su nepodnošljivi“, ustvrdio je Brockdorff-Rantzau, „jer ih Njemačka ne može prihvatiti ukoliko želi zadržati čast države“. Vrsni umovi su se udružili napraviti popis odredbi koje Njemačka ne može prihvatiti, a konačno bi pismo bilo upućeno u Pariz, gdje bi Antanta trebala uvažiti njemačke žalbe u duhu pravednosti. Ipak se pokazalo da se autori pisma nisu znali fokusirati isključivo na najvažnije točke koje bi valjalo promijeniti, već su se u pismu požalili na prekomjeran broj odredbi, često neuvjerljivim opravdanjima i argumentacijom. Nikako nije mogao pomoći ni optužujući ton pisma, pa ne treba čuditi da je njemačka delegacija uvelike postigla kontraefekt, toliko da je Lloyd-George izjavio da „po prvi puta shvaća Francuze“.³¹

Saveznici su doduše zaista ostavili otvorenim značenje određenih odredbi. Njihovo točno značenje bilo bi jasno određeno tek nakon dogovora i kompromisa s njemačkim izaslanicima. Takav je bio plan, no kako se pokazalo, pregovaranja je u užurbanoj i nesigurnoj atmosferi prije

³⁰ Chipley Slavicek, Louise, *The Treaty of Versailles (Milestones in Modern World History)*, Infobase Publishing, New York 2010., str. 58- - 59.

³¹ Walworth, Arthur, *Wilson and His Peacemakers: American Diplomacy at the Paris Peace Conference, 1919*, W. W. Norton, London 1986., str. 9- - 13.

potpisivanja bilo izrazito malo. Nije bilo niti vremena, a zbog njemačkog agresivnog stava ni volje za prepravke.³² U takvim uvjetima, težnje za izvanrednom revizijom sporazuma nisu naišle na razumijevanje Wilsona i Clemenceaua. Ozbiljnije ih je shvatio samo Lloyd George, zabrinut oko eventualnog revanšizma Njemačke oko granice s Poljskom i Čehoslovačkom. Ipak, on nije uspio postići radikalne promjene, a konačna verzija sporazuma samo je dopuštala da se provede plebiscit u Gornjoj Šleskoj i pretvorila Danzig u slobodan grad. Saveznici su odlučili postaviti ultimatum njemačkoj vladi, a Brockdorff-Rantzauove tvrdnje da se radi o blefiranju Antante koja vojno ne može prisiliti Njemačku na pokornost nisu ulijevale povjerenje njegovim kolegama. Svi su bili složni u uvjerenju o nepoštenosti sporazuma, no nije bilo konsenzusa o tome valja li prihvatiti ultimatum ili izazvati Antantu. Samo tri dana prije isteka ultimatum, vlada je podnijela ostavku. Nova vlada kancelara Eberta pokušala je panično promijeniti neke odredbe iz sporazuma vezane za moralnu odgovornost i suđenje caru Wilhelmu, no Antanta je ostala rezolutna. Ukoliko Nijemci odbiju završeni tekst sporazuma, savezničke vojske prijeći će Rajnu za 24 sata. Nakon te obavijesti, njemačka je vlada kapitulirala i konačno prihvatila ultimatum i konačnu verziju sporazuma.³³

4.5. Dugoročne posljedice sporazuma

Versailleski se sporazum često smatra najranijim uzrokom Drugog svjetskog rata, a neki ga povjesničari čak smatraju najvažnijim. Neovisno o tome je li sam ugovor bio presudan, ili kasnija politička događanja, činjenica je da su preduvjeti za kasnija zbivanja te odnosi snaga postavljeni upravo u Parizu. Ostaje nejasno koja je najveća zamjerka ugovoru: preoštara ili preblaga tretmana Njemačke, nedovoljna stabilnost novoosnovanih država koje su trebale biti brana, nepostojanje efektivnih mehanizama provedbe odredbi sporazuma, sve što je netom navedeno, ili nešto sasvim drugo.

Ono što je jasno jest da je sporazum ostavio Njemačku donekle ograničenom, no i dalje ujedinjenom i sa strahovitim ekonomskim i vojnim potencijalom. Zbog nedostatka okupacije, kažnjavanje Njemačke nije bilo tako potpuno i traumatično da bi postala politički pokorna silama

³² Sharpe, Alan, "The Enforcement of the Treaty of Versailles, 1919 – 1923", *Diplomacy & Statecraft*, Routledge, London 2008., str. 423- – 438.

³³ L. Chipley Slavicek, *The Treaty of Versailles (Milestones in Modern World History)*, str. 70- - 73.

pobjednicima (kao što je bio slučaj nakon Drugog svjetskog rata). Bilo kakva pukotina u sporazumu otvarala je mogućnost prepravke istog, te ubrzanog jačanja Njemačke i potencijalnog vraćanja predversajskog stanja. Zbog lišenosti podrške SAD-a (gdje Kongres nije ratificirao sporazum niti podržao Wilsonove ideje) i Britanije (čiji interesi nisu bili bliski francuskima), Francuska se osjećala nesigurno. To je dovelo do napete diplomatske situacije, neslaganja sa saveznicima i paralizirajućih unutrašnjih nemira, te općenito gledano intenzivnog slabljenja Francuske. Ta će slabost (zajedno s političkom neodlučnošću) biti krucijalna u kasnijem izbijanju rata.

Kako je Francuzima sporazum bio preblag, tako je Nijemcima bio preoštar. Zbog nedostatka okupacije, velik dio njemačke populacije nije svojim očima imalo priliku vidjeti sav razmjjer njemačkog poraza. U takvim okolnostima logična je posljedica bila očekivanje umjerenog mira gdje bi malen dio teritorija bio oduzet Njemačkoj, a reparacije bile umjerene.

Umjesto toga, Njemačka je na istoku i zapadu izgubila nezanemarlivu količinu teritorija, kao i rudnike i tvornice u njima. Iznos reparacija nije još bio točno utvrđen netom poslije konferencije, ali je bilo očito da će biti veći negoli su Nijemci očekivali i nadali se. U takvim nezahvalnim uvjetima, novonastala je republika imala težak zadatak uspostaviti nove, stabilne međunarodne odnose, pokrenuti posustalu ekonomiju, te održati unutarnju stabilnost. Saveznička očekivanja, naročito francuski zahtjevi, učinili su sve tri zadatka vrlo teškim. Zbog događaja poput okupacije Porajnja, kao i teritorijalnih ustupaka koje je Njemačka morala napraviti nakon rata, određen dio populacije nikada nije prihvatio republiku. Stvoren je mit o unutarnjim neprijateljima (Židovima i komunistima) koji su Antanti izdali vojno neporaženu Njemačku. U tom je mitu Versailleski sporazum imao centralno mjesto kao silom nametnuti lanac kojeg se Njemačka morala riješiti kako bi se uspostavila na noge. Tako je početkom ekonomske krize nastala klima u kojoj je nestala volja za provođenjem sporazuma i surađivanjem sa saveznicima.³⁴

Naposljetku, moglo bi se ustvrditi kako je kompromisna priroda Versailleskog sporazuma donijela većinu navedenih problema. Radilo se o sporazumu koji nije bio ni oštar ni blag, potpuno jednostran diktat pobjednika pobijeđenom, no nije se moglo reći ni da se radilo o poštenom i pravednom miru. Budući da je njemački narod smatrao da je sporazum nepravedan,

³⁴ Henig, Ruth, *The Origins of the Second World War, 1933 – 1941*, Routledge, New York 2005., str. 3. – 5.

opstanak poretka uspostavljenog u Versaillesu ovisio je o podložnosti Njemačke savezničkoj vojnoj sili. Kada je postupcima američkog senata nestala američka volja da se brani sporazum, a Britanija to iskoristila da ne istupi zajedno s Francuskom u obranu dogovorenih stavaka, značilo je to da je jedino Francuska ostala potpuno proversajskog smjera.

Pa ipak, ako je Versailleski sporazum nesretno realiziran, svejedno se ne može reći da je izbijanje novog svjetskog rata bilo neizbježno. Treba ga promatrati u kontekstu prilika koje su se odvijale na konferenciji, a koje su se nakon sporazuma potpuno izmijenile. Radikalizacija političkih stavova, ekonomske teškoće, opća nesigurnost i komplicirani diplomatski odnosi neki su od čimbenika koji su bili barem jednako važni kao i sporazum. Možda bi se stoga moglo zaključiti da je Versailleski sporazum bio korijen kasnijeg rata, no ne i glavni uzrok. Rat je samo jedna od mnogih dugoročnih posljedica izazvanih ovim presudnim sporazumom.

5. Zaključak

Mukotržno pregovaranje, politički i jednostrani državni interesi, kažnjavanje i ograničavanje ali i želja za stabilnošću i umjerenošću – sve su to karakteristike Versailleskog sporazuma. Teško je procijeniti uspješnost sporazuma, jer su sudionici pregovora imali različite ideje oko toga kakva bi priroda sporazuma trebala biti te kako bi trebali izgledati članci ugovora. To je rezultiralo ugovorom koji nije imao dovoljnu stabilnosti kako bi izdržao poslijeratne političke okolnosti i ekonomsku krizu.

No ako je ugovor bio neuspjeh na političkom planu, svejedno nije potpuni promašaj. Prije svega, on je uspješan po tome što je prvi pokušaj uspostavljanja dugotrajnog, istinski globalnog mira utemeljenog na određenom dijalogu strana. Principi utvrđeni na dogovaranju tog sporazuma značajno su utjecali na kasnije sporazume i razvoj svjetske diplomacije uopće. Neovisno o poštenosti sporazuma, te diplomatske i pregovaračke metode predstavljaju najznačajnije naslijeđe sporazuma koje je preživjelo do danas, te čine Versailleski sporazum nezaobilaznim i presudnim faktorom u razumijevanju događaja dvadesetog stoljeća.

6. Popis literature

Andelman, David A., *A Shattered Peace: Versailles 1919 and the Price We Pay Today*, Wiley and Sons, Hoboken 2008.

Boyce, Robert, *French Foreign and Defence Policy, 1918-1940: The Decline and Fall of a Great Power*, Routledge, London 1998.

Chipley Slavicek, Louise, *The Treaty of Versailles (Milestones in Modern World History)*, Infobase Publishing, New York 2010.

Henig, Ruth, *The Origins of the Second World War, 1933 – 1941*, Routledge, New York 2005.

Macmillan, Margaret, *Paris 1919: Six Months That Changed the World*, Random House, New York 2002.

Sharpe, Alan, “The Enforcement of the Treaty of Versailles, 1919 – 1923”, *Diplomacy & Statecraft*, Routledge, London 2008., str. 423. – 438.

Temperley, Harold W., *A History of the Peace Conference of Paris*, Hodder & Stoughton, London 1920.

Trachtenberg, Marc, “Reparation at the Paris Peace Conference”, *The Journal of Modern History*, Chicago 1979. str. 24. – 55.

Walworth, Arthur, *Wilson and His Peacemakers: American Diplomacy at the Paris Peace Conference, 1919*, W. W. Norton, London 1986.

Watson, David R., *Georges Clemenceau: A Political Biography*, Eyre Meuthen, London 1974.